

เบญจสภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

Five Public Health Principles for Local Development Based on the Philosophy of Sufficiency Economy in Men Yai Village, Muang District, Maha Sarakham Province

ทรงรัตน์ ศรีสารคาม¹ ศักดิ์พงศ์ หอมหวล² และเนตรชนก จันท์สว่าง³

Songrat Srisarakham¹ Sakpong Homhual² and Natchanok Jansawang³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ **ประการแรก** เพื่อศึกษาปรากฏการณ์เบญจสภาวะชุมชน (สภาพภาวะความสุขในการดำรงชีวิตของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ใน 5 มิติ ประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และสิ่งแวดล้อม) เพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน **ประการที่สอง** การจัดการชุดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเบญจสภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ **ประการที่สาม** รูปแบบการพัฒนาเบญจสภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ **และประการที่สี่** ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม มีกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชุดความรู้ด้านสุขภาวะด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 6 คน และกลุ่มคนที่สนใจพัฒนาสุขภาวะด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 คน ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methodology) ผลการวิจัย พบว่า

1. ปรากฏการณ์เบญจสภาวะชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม อดีตคนในชุมชนดำรงชีวิตที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนอยู่แบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่งผลให้คนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดี เมื่อชุมชนเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์มีความเจริญทั้งด้านการคมนาคม ด้านสาธารณูปโภค ส่งผลให้คนในชุมชนเปลี่ยนแนวทางการดำรงชีวิตจากวิถีเดิม ทั้งการทำมาหากิน การดำเนินชีวิต การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติก็เริ่มห่างเหินใช้ชีวิตแบบครอบครัวโดดเดี่ยวมากขึ้น ใช้เงินเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินชีวิตที่มีความรีบเร่งวิถีชีวิตดั้งเดิมถูกค่านิยมที่ทันสมัยมาเปลี่ยนแปลง ความเป็นอยู่ที่อาศัยภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต ภายใต้ธรรมชาติแปรเปลี่ยนไปเป็นชีวิตที่รีบเร่งส่งผลต่อการมีสุขภาวะที่ดีของคนในชุมชนลดลง สวนกระแสกับความเจริญ ทำให้สุขภาวะชุมชน ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านสังคม ตลอดจนเรื่องของสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน

2. การจัดการชุดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเบญจสภาวะชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีการจัดการความรู้ด้านสุขภาวะ โดยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ผ่านการถ่ายทอดการดำเนินชีวิตจริงในครอบครัว ในเครือญาติ หรืออาจจะได้รับการถ่ายทอดจากคนในชุมชน มีการสร้างองค์ความรู้ของตน สามารถที่จะนำองค์ความรู้นั้นไปพัฒนาสุขภาวะของตนทั้งด้านกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม กลายเป็นความรู้ที่ฝังลึก สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ไปสู่บุคคลอื่น เมื่อถึงยุคปัจจุบัน มีความเจริญทางด้านวัตถุ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² ปร.ด. (การศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น) อาจารย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ กศ.ด. (วิทยาศาสตร์ศึกษา) อาจารย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

องค์ความรู้จากคนสู่คนที่นำไปพัฒนาสู่ภาวะขาดหายไป เพราะคนรีบเร่งหาปัจจัยคือเงิน แต่ชุมชนบ้านเม่นใหญ่มีกลุ่มคนที่ป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชุดความรู้ในการพัฒนาสู่ภาวะ โดยผ่านการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำชุดความรู้มาพัฒนาสู่ภาวะของคนในชุมชนทั้ง 5 ด้าน โดยผ่านกิจกรรมภายในแหล่งเรียนรู้ชุมชน (ศูนย์ทรงรัตน ศรีสารคาม)

3. รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีรูปแบบการพัฒนา 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะผ่านวิถีการดำรงชีวิตแบบไทย รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะผ่านวัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะผ่านศาสนา ซึ่งการพัฒนาสู่ภาวะในแต่ละรูปแบบจะมีการพัฒนาผ่านกิจกรรม 5 กิจกรรมได้แก่ กินพาล้าง เชื่อมคนเชื่อมวิถี ลอยกระทงส่งความสุข ลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว สมุนไพรพื้นบ้านและคินควายคินวิถี แต่ละกิจกรรมมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1 ขั้นสร้างศรัทธา 2 ขั้นสร้างความคิด 3 ขั้นสร้างปัญญา 4 ขั้นสร้างงาน 5 ขั้นสร้างชีวิต ตามลำดับ

4. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า จากการประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสู่ภาวะชุมชนผ่านกิจกรรมภาพรวมมีค่าอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.24) และกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนา สู่ภาวะด้านกายมากที่สุด คือกิจกรรมสมุนไพรพื้นบ้าน กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาสู่ภาวะด้านจิตใจมากที่สุด คือกิจกรรมลอยกระทงส่งความสุข กิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาสู่ภาวะด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด คือกิจกรรมคินควายคินวิถีชุมชน กิจกรรมที่ส่งผลต่อสู่ภาวะด้านสังคมมากที่สุดคือกิจกรรมกินพาล้างเชื่อมคนเชื่อมวิถีและกิจกรรมลงแขกเกี่ยวข้าว ส่วนกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาสู่ภาวะด้านปัญญาจะเกิดเมื่อคนมีการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ หลายครั้ง จนสะสมเป็นความรู้ใหม่ นำไปใช้ประโยชน์ให้เข้ากับสภาวะการณ์อย่างมีเหตุผล เกิดผลค้ำกัน และสามารถนำปัญญาไปใช้ให้เหมาะสมในแต่ละยุคของการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ : เบญจสุภาวะชุมชน ; เศรษฐกิจพอเพียง ; ภูมิปัญญาท้องถิ่น ; การพัฒนาท้องถิ่น

ABSTRACT

The objectives of the research were 1) to investigate the condition of five public health principles (conditions of happiness in daily life of the people in Banmenyai community in five dimension: baby, mind, social, intelligent and environment) for local development based on the Philosophy of Sufficiency Economy in Men Yai Village, Muang District, MahaSarakhm Province from the past to present, 2) to explore the knowledge management of the public health principles for local development based on the Philosophy of sufficiency Economy in Men Yai Village, 3) to design a five-principle-based-model for public health development based on the Philosophy of Sufficiency Economy in Men Yai Village, and 4) to assess the outcomes of the model implementation. The target groups were composed of six members of local wisdom group who used the five-principle-based model for public health development and ten participants who were interested in the public health development project. The mixed methodology was employed for the research. The research findings showed that:

1. Three models of the public health development were composed of a Thai traditional lifestyle model, a culture/tradition-based model, and a religion-based model. There were five activities in each model. The activities were I-sarn traditional dinner, man and way of life, Loi Kratong activity, asking the help of friend for growing rice, herbal group and saving water buffalo project. Each activity consisted of 5 steps: building faith, thoughts, intelligence, work and new life.

2. Regarding the model implementation, it was found that the average level of the model efficiency assessed by the experts was high (Mean = 4.24), the herbal activity affected mostly and significantly the mental public health development. The Loi Krathong activity affected mostly the environment of public health development. I-sarn dinner, man and way of life, asking for help of friend for growing rice affected mostly and significantly the intellect of public health development. These activities were frequently performed and people learned and gain knowledge from the activities, and they were able to apply their knowledge appropriately to their daily life.

Keywords : Five Public Health Principles ; Sufficiency Economy ; Local Wisdoms ; local development

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยว่าสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างเสริมสุขภาพของคนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ โดยการพัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน การเร่งดำเนินมาตรการส่งเสริมสุขภาพและลดปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ในการพัฒนาคุณภาพบริการและขยายบริการสุขภาพเชิงรุก รวมทั้งมุ่งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 : 11)

หลักการของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม การสร้างเสริมสุขภาพ คนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ โดยพัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและชุมชน การลดปัจจัยเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพที่มีผลต่อสุขภาพ

การพัฒนาระบบและกลไกเพื่อระวังความมั่นคงทางสุขภาพ จากปัจจัยคุกคามสุขภาพ ที่แฝงมากับกระบวนการ

การพัฒนา รวมทั้งมุ่งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพ การใช้ประโยชน์จากยาสมุนไพร เพื่อการป้องกันและการรักษาเบื้องต้น และพัฒนาองค์ความรู้ของท้องถิ่นทั้งจากผู้รู้ ราชัญชาวบ้าน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 : 49)

ปัจจุบันสังคมไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ คนในสังคมระดับต่าง ๆ เริ่มเป็นเห็นวัตถุมิมีความสำคัญ และมีความเชื่อว่าจะต้องใช้เงินเพื่อการดำรงชีวิต วิธีการดำรงชีวิตถูกกำหนดด้วยความเปลี่ยนแปลง ดุดเชื่อมวัฒนธรรมและพฤติกรรมการบริโภคแบบตะวันตก โดยไม่รู้เท่าทัน ขาดจิตสำนึกในการใช้ชีวิต ไม่สามารถดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตเดิม ๆ ได้ ดังนั้นคนในสังคมทุกระดับจึงต้องดิ้นรนหารายได้ เพื่อการดำเนินชีวิตของตนทำให้ขาดภูมิคุ้มกัน ในการดูแลตนเองให้มีความปลอดภัยในชีวิต โดยเฉพาะด้านสุขภาพ ซึ่งแตกต่างจากในอดีตคนไทยดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความเป็นธรรมชาติแบบพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ การดำเนินชีวิตจึงมีความปลอดภัยไม่มีภาวะความเสี่ยงด้านสุขภาพ ดังนั้นคนในสมัยอดีตจะมีอายุยืน สุขภาพของคนในชุมชนไม่มีภาวะเสี่ยงมากมายนัก

สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกช่วงวัย แต่ยังมีปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจและวรากร เกรียงไกรศักดิ์ (2549 : 50-56) พบประเด็นวิจัยที่ควรดำเนินการโดยเร่งด่วน คือ ด้านพฤติกรรมสุขภาพ แนวทางบริหารจัดการเพื่อลดอัตราเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ความสะอาดของอาหาร การส่งเสริมพฤติกรรมที่มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย การแสดงออกทางเพศที่เหมาะสม การสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการบริโภคอาหารของเด็กปฐมวัย ประยุกต์การออกกำลังกายในสถานที่

ทำงาน ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สภาพการปนเปื้อนของสารเคมีอันตราย การลักลอบทิ้งกากสารเคมีการตรวจวัดระดับเสี่ยง การศึกษาติดตามคุณภาพอากาศ ด้านสภาพสังคม ในกลุ่มอายุ 25-59 ปี ที่เป็นวัยที่กำลังแรงงานยังขาดการออกกำลังกาย โดยมีเพียงร้อยละ 19.7 เท่านั้นที่ออกกำลังกาย กลุ่มวัยสูงอายุ แม้จะมีอายุยืนยาวขึ้นแต่ประสบปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น โดยพบว่าร้อยละ 31.7 ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง รองลงมาคือ เบาหวาน ร้อยละ 13.3 และหัวใจร้อยละ 7.0 ส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของภาครัฐ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 : 39)

ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คนในชุมชนขาดภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อสุขภาพ จากการศึกษาดูข้อมูลการเจ็บป่วยจากหน่วยงานสาธารณสุขในระดับหมู่บ้าน และการสนทนากับคนในชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ได้ข้อสังเกตว่า คนในชุมชนปัจจุบันจะมีภาวะการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจมีสถิติที่สูงกว่าในอดีต และสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านเม่นใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวจังหวัดเริ่มมีพฤติกรรมความเสี่ยงต่อสุขภาพ โดยการเป็นสังคมบริโภค การประกอบอาชีพที่ใช้สารเคมีและต้องอาศัยปัจจัยภายนอกในการดำรงชีวิต

ในอดีตชุมชนบ้านเม่นใหญ่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตของคนในชุมชนผูกพันพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย คนใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า และตามฤดูกาล การดำเนินชีวิตของคนไม่ได้ทำลายสิ่งแวดล้อมชุมชนมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าชุมชน แหล่งน้ำตามธรรมชาติ คนในชุมชนดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน ในชุมชนจะเป็นเครือญาติกันมีสิ่งของจะแบ่งปัน คนในชุมชน มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงและเกื้อกูลกับธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันคนในชุมชนยังมียุคความรู้ของภูมิปัญญา และดำเนินวิถีชีวิตที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ(มีชัย พลวงศา, 2546 : 39) ภายใต้การดำเนินชีวิตที่มีความพออยู่พอกิน เกิดภูมิคุ้มกันในการดูแลสุขภาพของตนเอง และสามารถถ่ายทอดชุดความรู้เพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

เมื่อคนในชุมชนหันมาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยความพออยู่พอกิน เกิดภูมิคุ้มกัน ทำให้คนในชุมชนได้พัฒนาสุขภาพทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญาและด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ จากการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองอย่างยั่งยืน เพราะการมีสุขภาพที่ดีของคน เป็นรากฐานของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคน (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2552 : 35) ตลอดจนเป็นการรักษาภูมิปัญญาในท้องถิ่นในด้านการพัฒนาสุขภาพที่ปัจจุบันนับวันที่จะเลือนหายไปจากวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์เบญจสุภาวะชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อจัดการชุดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
4. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุมเนื้อหาใน 3 ส่วนสำคัญคือ 1) ปรากฏการณ์เบญจสุภาวะชุมชน 2) ชุดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเบญจสุภาวะชุมชน 3) แนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ แหล่งเรียนรู้สุภาวะชุมชน(ศูนย์ทรงรัตน ศรีสารคาม)
3. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย
 - 3.1 กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีชุดความรู้ด้านสุข

ภาวะ ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนได้แก่

3.1.1 นายไพบูลย์ เพชรไพฑูริย์ อายุ 69 ปี อยู่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 11 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการเกษตรและการปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี ได้รับการยกย่องให้เป็นเกษตรกรต้นแบบในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และเป็นวิทยากรในเรื่องการเกษตร จากหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม

3.1.2 นายเสถียร คณาศรี อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 8 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือในการจับสัตว์ จนเป็นที่กล่าวขานในสังคมของกลุ่มคนที่มืออาชีพเกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำโดยเฉพาะเรื่องการทำปลา

3.1.3 นายเคน บัวลาด อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค (หมอยา) เป็นผู้มีความรู้เรื่อง ยาสมุนไพร

3.1.4 นางทองมา ราชคาม อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับยาสมุนไพรพื้นบ้าน การทอดผ้าฝ้าย เป็นผู้มีความรู้และเข้าใจ มีหลักการการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต

3.1.5 นางซารี พลสมชัย อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 52 บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาการทอดผ้าพื้นเมือง การย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ เป็นผู้มีความสามารถพิเศษเกี่ยวกับถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบันที่เกี่ยวกับชุมชนบ้านเม่นใหญ่ เช่น เหตุการณ์เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 การทำมาหากินของชุมชน การดูแลสุขภาพ การใช้ชีวิตแบบวิถีดั้งเดิม

3.1.6 นายอนันต์ หม่อมกระโทก อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับเรื่องดินเป็นหมอดินประจำหมู่บ้าน สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันสามารถในการถ่ายทอดความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจริง

3.2 กลุ่มคนที่สนใจพัฒนาสุขภาพ ภาวะ ด้วยหลัก

เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

3.2.1 นางกาญจนา ไชยเสถียร อายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.2 นางไพวรรณ วงศ์พิมพ์ อายุ 43 ปี อยู่บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 11 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.3 นายประภาส พลศรี อายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.4 นายสุเทพ ลำราญรี อายุ 46 ปี อยู่บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.5 นายบุญ ศรีเมือง อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.6 นายทวีศักดิ์ ภารภิรมย์ อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.7 นายอภิชาติ ภาแก้ว อายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.8 นายเสี้ยน สาทิมาน อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.9 นายสมัคร์ ยีวน อายุ 36 ปี อยู่บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 8 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.10 นางลำเพย โตเล็ก อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ปี 2555 เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม 2555 - มกราคม 2556 รวมระยะเวลา 9 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาปรากฏการณ์แบบวิถีชุมชนบ้านเม่นใหญ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ระยะที่ 2 การจัดการความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

กับเบญจสุภาวะชุมชน ที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมในชุมชน
ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน
เพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน
บ้านแม่ใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

ระยะที่ 4 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุ
ภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอ
เพียงของชุมชนบ้านแม่ใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น

1. เครื่องมือสำหรับการจัดเก็บข้อมูล

1.1 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เรื่องการดำรงชีวิตของชุมชนในด้านเบญจสุภาวะชุมชน

1.2 แบบสำรวจการดำรงชีวิตด้านเบญจสุภาวะ
ชุมชนของคนในชุมชน

1.3 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง
การดำรงชีวิตในด้านเบญจสุภาวะชุมชน

1.4 แบบประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจ
สุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของชุมชนบ้านแม่ใหญ่

2. การสร้างเครื่องมือได้ดำเนินการดังนี้

2.1 ตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นหรือปรากฏการณ์
ที่จะศึกษาของเครื่องมือแต่ละชนิด

2.2 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้น เสนอกรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และ
แก้ไขปรับปรุง

2.3 นำเครื่องมือที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงไปใช้เก็บ
ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ของเครื่องมือแต่ละชนิด

2.4 บันทึกข้อมูลเชิงทั้งปริมาณและเชิงคุณภาพ
วิเคราะห์ผล, ตรวจสอบผลกับสิ่งที่คาดการณ์ไว้นำเสนอผลและ
ข้อสรุป

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งระยะการวิจัยออกเป็น 4 ระยะโดยในแต่ละ
ระยะ มีกระบวนการตามขั้นตอน ในแต่ละกิจกรรม ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาปรากฏการณ์เบญจสุภาวะชุมชนบ้าน

แม่ใหญ่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. ศึกษาบริบทของชุมชน โดยศึกษาเอกสารข้อมูล
พื้นฐานของชุมชนบ้านแม่ใหญ่ ออกสำรวจพื้นที่ ประวัติความ
เป็นมาและวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านแม่ใหญ่โดยใช้การสังเกต
การสัมภาษณ์ปลายเปิด การสนทนา และสรุปบริบทของชุมชน

2. ศึกษาการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ด้านเบญจ
สุภาวะชุมชน ในสมัยอดีตและปัจจุบัน โดยประชุมชี้แจงกลุ่ม
เป้าหมายที่ศูนย์ทรงรัตน ศรีสารคาม (แหล่งเรียนรู้สุภาวะ
ชุมชน) สำรวจวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ในด้านเบญจสุ
ภาวะชุมชนในอดีตและปัจจุบัน โดยใช้แบบสำรวจ สัมภาษณ์เชิง
ลึก กลุ่มเป้าหมาย ในการดำรงชีวิตในด้านเบญจสุภาวะชุมชน
โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสรุปปรากฏการณ์การดำรงชีวิต
ในด้านเบญจสุภาวะชุมชนในแต่ละยุค

ระยะที่ 2 ศึกษาการจัดการความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่เกี่ยวกับเบญจสุภาวะชุมชน มีกิจกรรมต่อไปนี้

1. สำรวจชุดความรู้ในการดำรงชีวิตที่เกี่ยวกับเบญจ
สุภาวะในชุมชนทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา
สังคมและสิ่งแวดล้อมโดยใช้แบบสำรวจ

2. เชิญกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ร่วมเปิดเวทีเสวนาความ
หลากหลายและสรุปชุดความรู้ที่เกี่ยวกับเบญจสุภาวะโดยจัด
ทำเป็นแผนที่ความรู้ที่ศูนย์ทรงรัตน ศรีสารคาม(แหล่งเรียนรู้สุ
ภาวะชุมชน)

3. จัดการความรู้ของชุมชนที่เกี่ยวกับเบญจสุภาวะ
ชุมชน ที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมในชุมชน โดยการ
ออกแบบกิจกรรมการพัฒนาชุดความรู้ด้านสุภาวะชุมชน

ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน
เพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน
บ้านแม่ใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม มีกิจกรรมดัง
ต่อไปนี้

1. วางแผนพัฒนางานกลุ่มเป้าหมาย ในกิจกรรมของชุด
ความรู้ที่เกี่ยวกับเบญจสุภาวะชุมชน

2. จัดกิจกรรมพัฒนาเบญจสุภาวะ ร่วมกันของ
กลุ่มเป้าหมาย โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3. ถอดบทเรียนจากการสังเกต สัมภาษณ์และการ
บันทึกวิถีทัศน์

4. สรุปรูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชนเพื่อ

พัฒนาท้องถิ่น

ระยะที่ 4 คือ ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุทธานุภาพชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. จัดเวทีเสวนาโดยเชิญกลุ่มเป้าหมาย คนในชุมชน ผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัย เพื่อยืนยันผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุทธานุภาพชุมชน

2. สรุปผล การใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุทธานุภาพชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การจัดกระทำข้อมูล โดยนำข้อมูลมาจัดกลุ่ม ให้รหัสข้อมูล และการแสดงข้อมูลได้นำข้อมูลย่อยที่มีความหมายสัมพันธ์กัน เข้ามารวมกัน ตามประเด็นหัวข้อการวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่คำตอบในการวิจัย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยข้อมูลเชิงปริมาณ จากการสังเกตพฤติกรรมด้านการพัฒนาเบญจสุทธานุภาพด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์โดยคำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ค่า IOC ของผู้เชี่ยวชาญสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม การสังเกต ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และสรุปอุปนัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ปรากฏการณ์เบญจสุทธานุภาพชุมชน (สภาพภาวะความสุในการดำรงชีวิตของคนชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ใน 5 มิติ ประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และสิ่งแวดล้อม) เพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตคนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่อาศัยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน อาชีพหลักคือการทำนา ยังต้องอาศัยน้ำฝนที่ตกตามฤดูกาล มีการใช้แรงงานของ

ควายในการทำนา ทำไร่ ไม่ใช้สารเคมี กินอาหารที่มีตามธรรมชาติได้อย่างปลอดภัย คนในชุมชนไม่มีการเจ็บป่วยด้วยโรคที่รุนแรง การเจ็บป่วยจะใช้ยาสมุนไพรที่มีในหมู่บ้านรักษาโดยมีหมอยาประจำหมู่บ้าน ด้วยก็จะหาไม่ยาก เพราะมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนอยู่แบบเครือญาติ พี่พว ก่อเกิดซึ่งกันและกัน แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ มีการช่วยเหลืองานกัน โดยไม่ต้องจ้าง ในอดีตจึงมีความสุขมากกว่าความทุกข์

ในปัจจุบัน ชุมชนมีความสุขมาถึงทั้งด้านการคมนาคม ด้านสาธารณสุข โภค สงผลให้คนในชุมชนเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่มีแต่ความรีบเร่ง ใช้เงินเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตดั้งเดิมถูกค่านิยมที่ทันสมัยมาเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ที่อาศัยภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตที่ต้องอาศัยสิ่งที่เป็นตามธรรมชาติแปรเปลี่ยนไป คนเริ่มใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ชีวิตที่รีบเร่งในยุคโลกาภิวัตน์จึงส่งผลต่อการมีสุขภาวะที่ดีของคนในชุมชนลดน้อยลง ซึ่งสวนกระแสกับความเจริญในด้านวัตถุ

2. การจัดการชุดความรู้ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเบญจสุทธานุภาพชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อปราชญ์ชาวบ้านได้รับความรู้จากบรรพบุรุษโดยการถ่ายทอดผ่านการดำเนินชีวิตจริงในครอบครัว ในเครือญาติ หรืออาจจะได้รับการถ่ายทอดจากคนในชุมชน ได้มีการสร้างองค์ความรู้ของตน สามารถที่จะนำองค์ความรู้ที่นำไปพัฒนาสุขภาวะของตนทั้งด้านกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม กลายเป็นความรู้ที่ฝังลึก สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ไปสู่รุ่นลูกหลานโดยความรู้จะถูกถ่ายทอดในลักษณะไม่เป็นทางการ เช่นการได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส ได้ลงมือทำแล้วซึมซับเอาความรู้เหล่านั้นไว้ เกิดการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และปรับเปลี่ยนลักษณะการนำไปใช้ประโยชน์ตามยุคการเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเหมาะสม ในขณะที่ชุมชนบ้านเม่นใหญ่มีกลุ่มคนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต สามารถพัฒนาสุขภาวะทั้ง 5 ด้านผ่านกิจกรรมภายในแหล่งเรียนรู้สุทธานุภาพชุมชน (ศูนย์ทรงรัตนศรีสารคาม) คือการจัดกิจกรรมกินพาสง เชื่อมคนเชื่อมวิถี ลอยกระทงส่งความสุข ลงแขกดำนาเกี่ยวข้าว สมุนไพรพื้นบ้าน และคินควาย คินวิถีชุมชน

3. รูปแบบการพัฒนาเบญจสุทธานุภาพชุมชน เพื่อการพัฒนา

ท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาเบญจสภาวะชุมชน ได้แก่ กินพาแลง เชื่อมคน เชื่อมวิถี เป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านวิถีชีวิต กิจกรรมสืบสานลอยกระทงส่งความสุข เป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านวัฒนธรรม ประเพณี แผงความเชื่อตามหลักศาสนา กิจกรรมลงแขกดำนาเกี่ยวข้าว เป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านวิถีชีวิตกิจกรรมยาสมุนไพรพื้นบ้าน เป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านวิถีชีวิตแบบไทย กิจกรรมคืนควาย คืนวิถีชุมชน เป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านวิถีชีวิตแบบไทย ทั้ง 5 กิจกรรม มีการขับเคลื่อนในแหล่งเรียนรู้สภาวะชุมชน(ศูนย์ทรงรัตน ศรีสารคาม) ด้วยกลุ่มคนที่มีความต้องการพัฒนาเบญจสภาวะตนเองและคนในชุมชนด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่ สร้างความศรัทธา สร้างความคิด สร้างพลังการทำงาน สร้างปัญญาในตัวคนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน สร้างชีวิตให้เป็นสุข

4. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การพัฒนาสภาวะผ่านกิจกรรมกินพาแลง เชื่อมคนเชื่อมวิถี ทำให้คนมารวมกัน ได้ได้ถาม พูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องต่าง ๆ เกิดความสุขและสนุก ทุกคนเกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ได้กินอาหารที่ปลอดสารพิษ เกิดความรู้ใหม่ ๆ นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้วิถีชีวิตแต่ละครอบครัวอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันมากขึ้น และได้ร่วมกันเสนอแนะว่าควรจะมีการจัดขึ้นเรื่อย ๆ ตามความเหมาะสมของวันเวลา กิจกรรมลอยกระทงส่งความสุข ทำให้คนมารวมกัน ได้ทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวตั้งแต่เตรียมกระทง ร่วมลอยกระทง ได้ พูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องต่าง ๆ เกิดความรู้ใหม่ ๆ นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เกิดความสุขใจที่ได้ลอยกระทงและสนุกสนาน ทุกคนเกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำให้แต่ละครอบครัวได้มีกิจกรรมร่วมกัน ดูแลซึ่งกันและกันมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ใหญ่กับเด็กในครอบครัว และได้ร่วมกันเสนอแนะว่าควรจะมีการจัดกิจกรรมนี้ทุก ๆ ปี กิจกรรมลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว ทำให้เกิดการรวมคนที่มิได้อาสาศรัทธาในการดำเนินวิถีชีวิตที่ไม่ใช้เงินเป็นหลักในการดำเนินชีวิต สร้างให้คนมารวมกัน ได้ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนหลายวัย ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องต่าง ๆ เกิดความรู้ใหม่ ๆ สามารถ

จะนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เกิดความสุขใจที่ได้ร่วมกันทำงานด้วยความเสียสละ มีน้ำใจทำให้เกิดความสนุกสนานในการทำงานทุกคนเกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดูแลซึ่งกันและกันมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ใหญ่กับเด็ก หรือผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ หลังเสร็จกิจกรรมได้ร่วมกันเสนอแนะว่าควรจะมีการจัดกิจกรรมนี้ทุก ๆ ปีตามฤดูกาล และเคลื่อนการช่วยเหลือไปยังนาของคนอื่น ๆ ในกลุ่ม กิจกรรมสมุนไพรพื้นบ้าน สะท้อนให้เห็นถึงการเข้าถึงประโยชน์ของทรัพยากรในชุมชน มาพัฒนาสภาวะของตนเองของกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวิถีชีวิตที่ดำรงมาแต่ดั้งเดิม ส่งผลถึงสภาวะของคนในชุมชน ในปัจจุบันและกิจกรรมคืนควายคืนวิถีชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของควายกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่สามารถพัฒนาสภาวะของคนในชุมชน เป็นวิถีชีวิตที่ดำรงมาแต่ดั้งเดิม ส่งผลถึงสภาวะของคนในชุมชนในปัจจุบัน

จากการประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสภาวะชุมชน ของกลุ่มเป้าหมายมีการพัฒนาเบญจสภาวะชุมชน จากกิจกรรมรวมทุกด้าน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.24)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. การจัดการความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน เมื่อปราชญ์ชาวบ้านได้รับความรู้จากบรรพบุรุษ มีการสร้างองค์ความรู้ของตนเองที่สามารถที่จะนำองค์ความรู้นั้นไปพัฒนาสภาวะของตนเองทั้งด้านกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม กลายเป็นความรู้ที่ฝังลึก สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ไปสู่รุ่นลูกหลานสอดคล้องกับคำกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 15-17) ดังนี้ การสืบทอดภูมิปัญญาแห่งแรกคือ ภายในครอบครัว จากพ่อ แม่ ลูก เครือญาติใกล้ชิดที่ถ่ายทอดให้กันและกัน เพื่อสืบทอดภูมิปัญญา ความรู้หลายอย่างจะมีการเผยแพร่ให้แก่คนอื่น ถือว่าเป็นมรดกของวงศ์ตระกูล เช่น ความรู้เรื่องการรักษาโรค ยาสมุนไพร ส่วนใหญ่จะมีเคล็ดลับที่จะถ่ายทอดให้คนที่ต้องการให้เป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาอันเป็นมรดก การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เด่นชัดที่สุด คือการถ่ายทอดบุคคลผู้รู้ ผู้ชำนาญในเรื่องประเด็นหนึ่งให้แก่บุคคลอื่น ๆ อาจเป็นลูกหลานหรืออาจเป็นใครก็ได้ที่มาขอเป็นลูกศิษย์

ส่วนใหญ่มักได้รับการถ่ายทอดมาจากครูของตนเองในลักษณะเดียวกันทำให้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องหนึ่งเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้เฉพาะด้านในด้านการรักษาโรคยาสมุนไพรหรือความรู้ในเรื่องศิลปะต่างๆหรือการทำหัตถกรรมต่าง ๆ

2. รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน ทั้ง 5 กิจกรรม ได้แก่ กินพาแลง เชื่อมคนเชื่อมวิถี ลอยกระทงส่งความสุข ลงแขกดำนา เกี่ยวข้าวสมุนไพรพื้นบ้านและคันทวยคันทวยชุมชน ซึ่งการพัฒนาสุภาวะในแต่ละกิจกรรมมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นสร้างศรัทธา ขั้นสร้างความคิด ขั้นสร้างปัญญา ขั้นสร้างงานและขั้นสร้างชีวิต โดยผ่านรูปแบบการพัฒนา 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะผ่านวิถีการดำรงชีวิตแบบไทย ผ่านวัฒนธรรม ประเพณี และ ผ่านศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรมจริยธรรม มีความเพียร และรู้คุณค่าความเป็นไทย มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นให้เข้มแข็ง และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน และเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาประเทศ

รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะของคนในชุมชน ที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ที่ต้องการพัฒนาสุภาวะของตนเอง โดยดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาสุภาวะ ตามวิถีการดำรงชีวิตแบบไทย วัฒนธรรม ประเพณีและศาสนา ทำให้คนในชุมชนสามารถมีสุภาวะที่มีความสุขมากขึ้น สอดคล้องกับสมเกียรติ ศรีธราธิคุณ(2552 : 137-146) จุฑารัตน์ สະชรธมกิจ และคณะ (2550 : 23-30) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานสร้าง

เสริมสุขภาพแบบบูรณาการ โดยใช้การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน พบว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพของสมาชิกชุมชนให้แสดงออก เกิดเป็นแผนแม่บทที่ตรงกับความต้องการของชุมชน ได้อย่างชัดเจนและกลมกลืน บุคยารัตน์ (2552 : 147) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขทางสุขภาพ กรณีศึกษาชุมชนอำเภอท่งทัน จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหรือเงื่อนไขสำคัญของการเป็นชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขทางสุขภาพในชุมชน มีอยู่ 9 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของคนในชุมชน 2) การรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาของคนในชุมชน 3) การมีประชุมพูดคุยสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ 4) การสนับสนุนงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5) การสนับสนุนทางวิชาการของภาครัฐ 6) การมีศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน 7) การปลูกข้าว-ผักปลอดสารพิษเพื่อบริโภคเอง 8) การมีกิจกรรมการออกกำลังกายในชุมชนอย่างต่อเนื่องและ 9) แกนนำกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนภายนอกอย่างสม่ำเสมอ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ปรากฏการณ์เบญจสุภาวะชุมชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม อดีตคนในชุมชนดำรงชีวิตที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนอยู่แบบเครือญาติ พี่น้องอาศัยซึ่งกันและกัน ส่งผลให้คนในชุมชนมีสุภาวะที่ดี ปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ชุมชนมีความเจริญวิถีชีวิตคนในชุมชนมีแต่ความรีบเร่ง ใช้เงินเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินชีวิตดั้งเดิม ถูกค่านิยมที่ทันสมัยมาเปลี่ยนแปลง ความเป็นอยู่ที่อาศัยภูมิปัญญา และธรรมชาติ แปรเปลี่ยนไป คนเริ่มใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ส่งผลต่อการมีสุภาวะที่ดีของคนในชุมชนลดน้อยลง ส่วนกระแสกับความเจริญ

2. การจัดการชุดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านเม่นใหญ่ มีองค์ความรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต สามารถนำความรู้ไปพัฒนาสุข

ภาวะทั้งด้านกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม และถ่ายทอดองค์ความรู้ สู่คนอื่นผ่านกิจกรรมภายในแหล่งเรียนรู้สุขภาวะชุมชน (ศูนย์ทรงรัตน ศรีสารคาม) คือการจัดกิจกรรมกิน พาแลง เชื่อมคนเชื่อมวิถี ลอยกระทงส่งความสุข ลงแขกดำนาเกี่ยวข้าว สมุนไพรพื้นบ้าน และคิน ควาย คีนวิถีชุมชน

3. รูปแบบการพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชน ทั้ง 5 กิจกรรม ได้แก่ กินพาแลง เชื่อมคนเชื่อมวิถี ลอยกระทงส่งความสุข ลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว สมุนไพรพื้นบ้านและคินควายคีนวิถี ซึ่งการพัฒนาสุขภาวะในแต่ละกิจกรรมมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขึ้นสร้างศรัทธา ขึ้นสร้างความคิด ขึ้นสร้างปัญญา ขึ้นสร้างงานและขึ้นสร้างชีวิต โดยผ่านรูปแบบการพัฒนา 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการพัฒนาเบญจสุขภาวะผ่านวิถีการดำรงชีวิตแบบไทย รูปแบบการพัฒนาเบญจสุขภาวะผ่านวัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบการพัฒนาเบญจสุขภาวะผ่านศาสนา

4. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชน ของกลุ่มเป้าหมายมีการพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชนจากกิจกรรมรวมทุกด้าน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาสุขภาวะด้านกายมากที่สุด คือกิจกรรมสมุนไพรพื้นบ้าน กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาสุขภาวะด้านจิตใจมากที่สุด คือกิจกรรมลอยกระทงส่งความสุข กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาสุขภาวะด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด คือกิจกรรมคินควายคีนวิถีชุมชน กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาสุขภาวะด้านสังคมมากที่สุดคือกินพาแลงเชื่อมคน เชื่อมวิถีและกิจกรรมลงแขกเกี่ยวข้าว ส่วนกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาสุขภาวะด้านปัญญาจะเกิดเมื่อคนมีการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ หลายครั้ง จนสั่งสมเป็นความรู้ใหม่ นำไปใช้ประโยชน์ให้เข้ากับสถานการณ์อย่างมีเหตุผล เกิดภูมิคุ้มกัน และสามารถนำปัญหาไปใช้ให้เหมาะสมในแต่ละยุคของการดำเนินชีวิต และเกิดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายการพัฒนาเบญจสุขภาวะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนอื่นอีก

ทั้งหมด 7 เครือข่าย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1. สภาพภูมิสังคมของชุมชน ท้องถิ่น จะต้องมึลักษณะเหมือนหรือคล้ายกับชุมชนบ้านเม่นใหญ่
2. ในชุมชนควรมีพื้นที่สาธารณะสำหรับที่จะเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนในชุมชนเกิดการจัดกิจกรรมร่วมกันในด้านสุขภาวะ
3. การนำขั้นตอนของการพัฒนาสุขภาวะสามารถนำไปจัดกระบวนการพัฒนาคนในชุมชนแบบองค์รวมได้
4. ในแต่ละชุมชน สามารถนำขั้นตอนการพัฒนาไปเป็นแนวทางการจัดทำแผนของการพัฒนาชุมชนได้โดยให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาและช่วยเหลือเป็นอย่างดี จาก รองศาสตราจารย์ ดร.สมเจตน์ ภูศรี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ ที่ให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จลงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญจากมูลนิธิชัยพัฒนา ที่ให้ความอนุเคราะห์คำแนะนำในทุก ๆ เรื่อง และขอขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กมลฉัตร บุคยารัตน์. (2552). **การพัฒนาแบบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขทางสุขภาพ : กรณีศึกษาชุมชนอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอุทัยธานี**. วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์สาขาวิชาพิษณุโลก : พัฒนสังคม มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กุลวดี วิจารณ์ไพศาลกิจ และวรากร เกรียงไกรศักดิ์. (2549). **การจัดทำผังพิสัยการวิจัยระบบสุขภาพสุขภาพวิถีชีวิตและภูมิปัญญาด้านสุขภาพในภาคตะวันออก**. รายงานการวิจัยศูนย์จัดการงานวิจัยระบบสุขภาพภาคตะวันออก (ศวรส.อ) มหาวิทยาลัยบูรพา.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2551). **แนวทาง
ในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา.**

กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

จุฑารัตน์ สະธรรมกิจ และคณะ. (2550). "ศึกษาการพัฒนารูปแบบดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพแบบบูรณาการโดยใช้การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกรณีศึกษา ตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี," **วารสารสุขภาพประชาชน.**

มีชัย พลภูงา. (2546). **สภาพและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม.**
วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สมเกียรติ ศรีธราคุณ. (2542). **วัฒนธรรมองค์การกับความตั้งใจ
ที่จะอยู่ในงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลชุมชน.**
วิทยานิพนธ์ พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหาร
การพยาบาล) กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี. (2555). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559).** กรุงเทพฯ
: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2552). **เปิดโลกนวัตกรรมไทย เล่ม 3.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

